

ВІДГУК
офіційного опонента
професора кафедри управління підприємницькою
та туристичною діяльністю Ізмаїльського державного гуманітарного
університету, доктора економічних наук, професора
КОВАЛЯ Віктора Васильовича на дисертацію
МІРОШНИЧЕНКА Олександра Вікторовича
на тему: «Державне регулювання сільського розвитку
в умовах децентралізації»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Вивчення дисертації, а також представлених матеріалів щодо апробації та практичного впровадження основних результатів наукового дослідження, виконаного О. В. Мірошниченком, дозволяє констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладення в опублікованих наукових працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

1. Актуальність обраної теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблема децентралізації особливо гостро постала у кризовий період розвитку України, оскільки цей процес є однією з основних умов незалежності й ефективної діяльності органів місцевого самоврядування. Ефективність діяльності органів влади підвищується у тому разі, якщо вона підкріплюється активністю та ініціативністю громадян, які мешкають на відповідній території. Саме тому великого значення набуває підвищення соціальної активності громадян у вирішенні місцевих проблем, прийняття жителями громад відповідальності за життя у своєму місті чи селищі. Водночас розвиток свободи, демократії і громадянського суспільства в Україні та її економічне зростання вимагають, зокрема, вдосконалення системи публічного адміністрування. Децентралізація є перерозподілом повноважень між державними відомствами, що веде до змін у відносинах між громадянами та владою. На зміну традиційному підходу до реалізації регіональної політики на засадах тотального контролю держави за процесами регіонального розвитку приходить нова регіональна політика,

спрямована на активізацію, насамперед, внутрішнього потенціалу сільських територіальних громад та країни в цілому.

Враховуючи вищезазначене, проблематика державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації, виявлення напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні, аналіз заходів державного регулювання є актуальним.

Цілком логічним є зв'язок роботи із науковими програмами та планами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема, у рамках наукової теми «Удосконалення системи соціально-трудова відносин у сільському господарстві» (номер державної реєстрації 0116U001709), у межах якої автором надано пропозиції щодо удосконалення Концепції розвитку сільських територій та запропоновано операційний план державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Вивчення матеріалів дисертації О. В. Мірошніченка дозволяє констатувати достатній ступінь обґрунтованості її наукових положень, висновків і рекомендацій. Вищезазначене обумовлено використанням коректних методологічних засобів та багатою джерельною базою.

Достовірність результатів дисертації підтверджується застосуванням у процесі дослідження широкого комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, який дозволив розкрити глибинні залежності й досягти концептуальної єдності дослідження. При формулюванні теоретичних узагальнень та висновків здобувачем використано абстрактно-логічний метод, системний, структурний та діалектичний – у процесі розуміння змістовного наповнення методичного інструментарію щодо державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації. Для розкриття сутності та змісту категорій «державне регулювання», «сільський розвиток», «сільські території», «децентралізація» та інших дефініцій застосовувалися методи теоретичного узагальнення: аналіз і синтез,

індукція і дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування. Метод причинно-наслідкового зв'язку, абстрактно-логічний і метод групування використовувалися для дослідження зарубіжного досвіду в обраній тематиці; метод порівняння та економіко-математичного моделювання – для проведення аналізу співпраці України та Організації економічного співробітництва та розвитку. Емпіричною базою дослідження стали результати наукових досліджень, виконаних здобувачем особисто або за його участю. Здобувачем опрацьовано 186 джерел наукової, статистичної та аналітичної інформації. Результати дисертації було апробовано на п'яти міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах.

Подана до захисту дисертація є самостійним, оригінальним і завершеним дослідженням, основні наукові положення, висновки та рекомендації якого є достовірними та достатньою мірою обґрунтованими.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з дисертацією дозволяє стверджувати, що наукова новизна дослідження полягає в системному вирішенні важливого науково-прикладного завдання, пов'язаного із обґрунтуванням теоретичних і методичних положень, практичних рекомендацій, які в сукупності вирішують важливий актуальний аспект щодо нового вирішення проблеми концептуального й методичного обґрунтування удосконалення державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації.

До основних результатів, які містять елементи наукової новизни можна віднести: збагачення основ сучасної теорії розвитку економіки при обґрунтуванні запропонованого операційного плану державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації, що, на відміну від існуючих, містить ресурси, заходи, операційні підходи, стратегічні операційні пріоритети, а його виконання сприятиме прискореному розвитку сільських територій, створенню більш ефективних ланцюгів доданої вартості в сільському господарстві та зміцненню продовольчої безпеки.

Важливі методичні результати дисертаційного дослідження наступні:

1) обґрунтовано концептуальні підходи до розроблення переліку ключових пріоритетів, які мають враховуватися для налагодження ефективного державного регулювання сільського розвитку, що, на відміну від існуючих, містить удосконалення інституційно-правового забезпечення державного регулювання сільського розвитку; координацію державної аграрної політики; моніторинг усіх сфер сільського розвитку; формування стратегічних пріоритетів розвитку; організацію ефективного інформаційного забезпечення державного контролю за виконанням рішень щодо державного регулювання сільського розвитку в Україні. Це дасть змогу забезпечити параметри, як-от комплексність, відкритість, участь місцевого населення та орієнтація на місцеві ресурси;

2) розкрито методичний підхід до оцінювання сільського розвитку. На основі дослідження статистичних показників розвитку сільських регіонів різних типів доведено, що модель розвитку сільського регіону залежить від його типу, а саме: сільські регіони, розташовані поблизу міст і сільські віддалені регіони. Тому при плануванні заходів державного регулювання слід враховувати, що важливою відмінною рисою між успішними та неуспішними сільськими регіонами є їхня близькість до міських центрів;

3) розроблено методичний підхід до визначення напрямів співпраці України й Організації економічного співробітництва та розвитку, головними серед яких є робота над законодавчим забезпеченням реформи децентралізації для приведення його у відповідність із нормами ЄС і світового співтовариства; розширення можливостей подальшого залучення передових міжнародних практик та стабілізації реформ політики;

4) визначені концептуальні засади розвитку сільських територій, зокрема, в напрямі побудови національної політики розвитку сільських територій на наукових засадах з одночасним урахуванням норм і вимог, що діють у розвинутих країнах світу, а саме: комплексність розвитку інфраструктури, модернізація та покращення технологічного оснащення аграрного сектору, створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств,

залучення інвестицій, вирішення проблем освіти, соціальної підтримки населення, екології, а також забезпечення соціальної справедливості та участі місцевого населення в процесі прийняття рішень.

У результаті глибокого аналізу предмету проведеного дослідження, здобувачем сформульовано переконливі теоретичні висновки.

4. Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів.

Запропоновані здобувачем практичні рекомендації щодо державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації були безпосередньо використані органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання, зокрема:

– науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення були використані в практичній діяльності при розробленні Комплексної програми «Конкурентоспроможна Київщина» на 2022–2024 роки, в частині Напрями діяльності та заходи Комплексної програми «Конкурентоспроможна Київщина» на 2022–2024 роки (довідка про впровадження № 700/24/01/2023 від 17.11.2023 р.);

– науково-практичні рекомендації щодо залучення сільського населення, професійних асоціацій у процесі прийняття рішень при формуванні та реалізації політики сільського розвитку, зокрема на місцевому рівні, використовуються у практичній діяльності Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України та її членів (довідка про впровадження № 156/Д від 16.11.2023 р.);

– науково-практичні рекомендації щодо відмінностей у формуванні підходів до регулювання розвитку сільських регіонів різних типів, зокрема, за наближеністю до великих міст, за стійкістю економічних показників, за наявним потенціалом розвитку, використані Боярською територіальною громадою при формуванні програми соціально-економічного розвитку до 2025 року (довідка про впровадження № 02-10/7483 від 29.11.2023 р.).

Теоретичні положення та практичні результати дисертації введені у навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України та використовуються у процесі розроблення навчальних програм і викладання навчальної дисципліни «Економічне управління

сільським розвитком» за спеціальністю 051 «Економіка» (довідка про впровадження № 158/1-2 від 30.10.2023 р.).

5. Повнота викладення в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації О. В. Мірошніченка є теоретично обґрунтованими та повною мірою висвітлені у наукових працях здобувача.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 11 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України та 5 тез наукових доповідей.

Ознайомлення із представленими матеріалами, які відображають результати дослідження здобувача дозволяє констатувати, що дисертація підготовлена відповідно до вимог чинного законодавства та нормативних документів України.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації О. В. Мірошніченка, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Дисертація виконана самостійно з поетапною публікацією проміжних результатів дослідження, що відображені автором у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій. Використані ідеї, результати та тексти публікацій інших авторів у процесі дослідження мають належні посилання на відповідні джерела.

Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи змістовність та наукову цінність проведеного дослідження, обґрунтованість основних положень, висновків і рекомендацій, не можна, водночас, залишити поза увагою окремі дискусійні положення:

1. У дисертації на с. 30 обґрунтовується, що центральна влада визнає, що місцеві органи мають досить широкі повноваження, але може в будь-який час змінити або скасувати їхні рішення як такі, що суперечать законності, так і з огляду на їхню доцільність. Натомість, дисертація мала б ще більшу науково-практичну цінність, якби автор звернув увагу на те, що децентралізація має певні демократичні переваги, оскільки передбачає передачу управління максимальною кількістю функціональних напрямів до тих, кого це безпосередньо стосується, або їхнім представникам.

2. Комплексний аналіз стану та особливості використання зарубіжного досвіду регулювання процесів сільського розвитку, а також узагальнення зарубіжних практик дозволив здобувачу сформулювати тезу щодо необхідності запровадження функціональних зв'язків між сільськими територіями й містами (с. 88, 91). Водночас, обґрунтування інструментів державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації та підходи до оцінювання економічної, соціальної ефективності його застосування залишилися поза увагою дослідника.

3. У другому розділі статистичну інформацію, що наведена на с. 96–97 та с. 114, доцільно було б подати у табличній формі або графічному вираженні. На нашу думку, це суттєво покращило б її сприйняття.

4. Дисертація мала б ще більшу науково-практичну цінність, якби автор звернув увагу на схематичне зображення принципів концепції сталого розвитку в аспекті реалізації заходів регулювання сталого сільського розвитку, зокрема і в поступовому забезпеченні цілеспрямованої самоорганізації суспільства в економічній, соціальній і екологічній сферах, що значно покращило б якість проведених досліджень (с. 160).

5. Позитивно оцінюючи проведене в дисертації визначення концепції розвитку сільських територій (с. 171), бажано було б в обґрунтуванні вказати інформацію про те, якою мірою враховано пропозиції здобувача, зокрема в розрахунках та проведеній оцінці проблем і перешкод, які впливають на ефективний розвиток занедбаних територій на державному й регіональному рівнях, а також як було визначено цілі та шляхи їх досягнення.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно констатувати, що наявні в дисертації дискусійні положення значною мірою характеризують авторській підхід до дослідження питань щодо забезпечення державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації й не знижують її загальної позитивної оцінки.

8. Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам. Дисертація Мірошніченка Олександра Вікторовича на тему: «Державне регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації» є самостійним, завершеним дослідженням, в якому запропоноване нове вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ, теоретичних положень і розробленні комплексу практичних заходів щодо забезпечення державного регулювання сільського розвитку в умовах децентралізації. Поставлені здобувачем завдання дослідження вирішені, а мета досягнута. Дисертація виконана на високому теоретико-методичному рівні, має наукове та практичне значення. Матеріал дисертації викладено логічно і послідовно, результати дослідження є достовірними, твердження автора є аргументованими та повною мірою обґрунтованими. Публікації висвітлюють основні результати проведеного дослідження.

Актуальність та рівень вирішення поставлених завдань, новизна й ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень відповідають галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а дисертація – вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор – Мірошніченко Олександр Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент
професор кафедри
управління підприємницькою
та туристичною діяльністю
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету,
доктор економічних наук,
професор

Віктор КОВАЛЬ